

# „Kościelec moja mała ojczyzna...” HISTORIA

## Spis Treści:

1. Nazwy miejscowości w czasie panowania Niemców oraz ciekawostki.
2. Historia gminy Kościelec.
3. O zamku w Gozdowie i pałacu w Kościelcu.
4. Dzieje Wielkopolski.
- 5,6. Historia powiatu kolskiego.
7. Guzik czyli strażnik, spichlerz.
- 8,9. Historia Harcerstwa.
10. Historia poniemieckiego cmentarza.

## Niemieckie nazwy miejscowości Kościelec

### w czasie II Wojny Światowej

Gmina Kościelec - Kirchdorf

- Białków Gorny - Birkenau
- Białków Kościelny - Weißendorf
- Dąbrowice Częściowe - Neu Eichen
- Dąbrowice Stare - Eichen
- Daniszew - Danow
- Dobrów - Wasserdamm
- Gańsiorów - Güstenu
- Gozdów - Gosten
- Janów - Johansburg
- Łęka - Brückeneck
- Leszcze - Erlenbusch
- Police Średnie - Wiesental
- Ruszków I - Ruskau I
- Ruszków II - Ruskau II
- Straszków - Straßdorf
- Trzęśniew - Zittern
- Tury - Auern
- Wakowy - Wakau

\* Najstarsza wzmianka historyczna o Kościelcu, zawarta w dokumencie z 1362 r., nazywa miejscowość Kościołem.

\* Kamienna świątynia została wybudowana we wsi już w pierwszej połowie XII wieku, musiała więc być to już w średniowieczu duża i zamożna osada. Była własnością książęcą, a później królewską, stanowiąc centrum klucza folwarków w starostwie kolskim.

\* Gozdów - Zamek warowny Kazimierza III Wielkiego 1362 r.

## Ciekawostki o powiecie kolskim

\* Powiat kolski został utworzony w 1867 r. i należał wówczas do guberni kaliskiej.

\* W Chełmnie nad Nerem w latach 1941-1945 działał niemiecki obóz zagłady Kulmhof, w którym zginęło ponad 200 000 ludzi.

\* W kłodawskiej kopalni soli znajduje się najgłębsza na świecie trasa turystyczna.

\* Pierwszy kościół na tych ziemiach zbudowano w Kościelcu w XII wieku.

\* Na terenie gminy Osiek Mały znajdują się złoża węgla brunatnego.

\* Przez powiat przebiega 25 km odcinek autostrady A2.

\* Na stacji kolejowej w Kole, w czasach II wojny światowej miała miejsce przesiadka Żydów na wagony wąskotorówki.

\* Od 1999 r. powiat kolski jest najbardziej wysuniętym na wschód powiatem województwa wielkopolskiego.

\* Na przełomie XII i XIII wieku w Dobrowie mieszkał św. Bogumił - patron Ziemi Kolskiej.

\* Lokalny pieniądz zastępczy, zwany dalej bonami, na terenie powiatu kolskiego wydawały instytucje 3 miast.

\* Swoje bony emitowało Dąbie, Koło i Sompolno. Miało to miejsce w latach 1914-1917.

[www.dawne-kolo.pl](http://www.dawne-kolo.pl)

## Historia Kościelca



**Kościelec** - wieś w Polsce położona w województwie wielkopolskim, w powiecie kolskim, w gminie Kościelec, nad rzeką Kielbaską. Miejscowość jest siedzibą gminy Kościelec. W latach 1975-1998 miejscowość należała administracyjnie do województwa konińskiego. Najstarsza wzmianka historyczna o Kościelcu, zawarta w dokumencie z 1362 r., nazywa miejscowość Kościołem. Kamienna świątynia została wybudowana we wsi już w pierwszej połowie XII wieku, musiała więc być to już w średniowieczu duża i zamożna osada. Była własnością książęcą, a później królewską, stanowiąc centrum klucza folwarków w starostwie kolskim. W 1823 r. oddano do użytku szosę z Warszawy, która rozwidła się tutaj na Kalisz i Poznań. W 1836 r. car nadał majątek kościelecki gen. jazdy hrabiemu Kreuzowi, sławionemu w walkach przeciwko Polakom w czasie powstania listopadowego. On to właśnie dowodził oddziałem, który zdobył redutę Ordon. Po wyzwoleniu majątek został przejęty przez rząd polski. W latach 1920-1939 istniała we wsi żeńska szkoła rolnicza. W latach niemieckiej okupacji nazwa miejscowości została zmieniona na Kirchdorf. Współczesne oblicze wsi kształtują placówki rolnicze. Kościelec jest siedzibą oddziału Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, do którego zadań należy m.in.: adaptacja i wdrażanie do produkcji rolnej wyników prac naukowych oraz udzielania szerokiego poradnictwa ze wszystkich dziedzin gospodarki rolnej. Co roku na przełomie czerwca i lipca w tutejszym parku organizowane są targi rolnicze. We wsi mieści

się także rolnicza szkoła ponadgimnazjalna. Wzmianki o wsiach gminy Kościelec z czasów II wojny światowej 1939 Die bisher polnische Landgemeinde Kościelec mit den Dorfgemeinden Białków Górny, Białków Kościelny, Dąbrowice Częściowe, Dąbrowice Stare, Daniszew, Dobrów, Gąsiorów, Gozdów, Janów, Kościelec, Łęka, Leszcze, Police Średnie, Ruszków I, Ruszków II, Straszków, Trzęśniew, Tury und Wakowy tritt zum Deutschen Reich. Poprzednie miejscowości polskiej społeczności wiejskiej gminy Kościelec ze społecznościami wsi Białków Górny, Białków Kościelny, Dąbrowice Częściowe, Dąbrowice Stare, Daniszew, Dobrów, Gąsiorów, Gozdów, Janów, Kościelec, Łęka, Leszcze, Police Średnie, Ruszków I, Ruszków II, Straszków, Trzęśniew i Wakowy wchodzi do Rzeszy Niemieckiej. Jednym z pierwszych kroków, podjętych przez okupanta po rozpoczęciu działań wojennych i wkroczeniu na terytorium Polski była zmiana nazw miejscowości, z polskich na niemieckie. Zmieniano nazwy miejscowości a w miastach nazwy ulic i placów. Także w Kole i okolicach odnotowano takie zmiany nazewnictwa. Poniżej lista miejscowości, dla których udało się ustalić ich niemieckie odpowiedniki nazw. Pierwszy 4-ty 1940. Tworzenie lokalnej dzielnicy Kirchdorf , Birkenau, Brückeneck, Danow, Güstenau, John Castle, Nowy Dąb, Ruskau I, Ruskau II, Strasburg wsi Wakau, Wiese i drzeniem ( 19 gmin). Będzie to początkowo zarządzane przez komisarza Urzędu w kościele wsi. Pierwszy 1945 . Powiat Kirchdorf obejmuje gminy murowe, Birkenau, Brückeneck, Danow, GOST, Güstenau, John Castle, Kościół Village, Nowy Dąb, Ruskau I Ruskau II, Strasburg wsi Wakau, Wiese (19 wspólnot ). Jest on administrowany przez Urząd komisarza we wsi kościoła.

<http://pl.wikipedia.org/wiki>

## Gozdów - Zamek warowny Kazimierza III Wielkiego 1362 r.



Zamek został zbudowany niemal w całości z czerwonej cegły, posiada jedynie kamienne fundamenty. W południowym narożu murów znajduje się potężna wieża, u dołu niemal kwadratowa (ok. 12x13 metrów), a powyżej lica murów, cylindryczna. Prawdopodobnie w jej dolnych partiach znajdowało się więzienie. Brama usytuowana została we wschodnim odcinku murów niedaleko wieży, a po przeciwnej stronie warowni, naprzeciw bramy, wznosił się budynek mieszkalny. Całość została zaprojektowana na planie przybliżonym do prostokąta, o wymiarach 70x45 metrów. Zamek został zniszczony jak i reszta średniowiecznej architektury na ziemiach Polskich przez drwali ze Szwecji. Ruiny zamków tamtego okresu były bardzo często rozbierane na budulec ten przetrwał do naszych czasów tylko dzięki niezwykle twardemu spoiwu.

**Dąbrowice**- były własnością królewską i wchodziły w skład starostwa kolskiego. W czasie okupacji hitlerowskiej, 27 lutego 1940 r., Niemcy zamordowali w lesie niedaleko wsi 35 Polaków, przywiezionych z więzienia sądowego w Koninie. Zostali oni pochowani w zbiorowej mogile w miejscu egzekucji.

## Pałac Kreutzów w Kościelcu Kolskim Rezydencja Belle Époque



Eklektyczny pałac w Kościelcu został wzniesiony na skarpie doliny rzeki Kiełbaski przez rosyjskiego hrabiego Kreutza po 1836 roku. W 1836 roku car nadał majątek kościelecki generałowi jazdy hrabiemu Kreutzowi, wstawionemu w walkach przeciwko Polakom w czasie powstania listopadowego. On to właśnie dowodził oddziałem, który zdobył redutę Ordon. Po odzyskaniu niepodległości majątek został przejęty przez rząd polski. Pałac jest piętrową Elewacja frontowa budowlą wzniesioną na planie prostokąta z podjazdem od frontu. Nad wejściem znajduje się, na wysokości piętra, taras wsparty na czterech filarach. W południowo-wschodnim narożniku wzniesiono niewielką, okrągłą wieżę nakrytą hełmem. Od strony północnej przylega do pałacu parterowa oficyna. Za pałacem znajduje się park krajobrazowy z romantycznymi ruinami, a także meczetem, minaretem i sztuczną grotą. W pałacu przez lata mieścił się Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, a w parku corocznie były organizowane targi rolnicze.

<http://pl.wikipedia.org/wiki>  
<http://pl.wikipedia.org/wiki>  
<http://www.rotmanka.com>

## Dzieje Wielkopolski

**Wielkopolska** – „to tu zaczęła się Polska” można by rzec i pewnie nie byłoby w tym szczególnej przesady. To tu koncentrował się rozwój naszej państwowości od czasów Piastów. Wreszcie to tutaj najsilniej objawiła się walka o tożsamość narodową pod zaborami. Cmentarz Zasłużonych na Wzgórzu św. Wojciecha w Poznaniu jest najstarszą czynną nekropolią w mieście. W IX-X w. terytorium państwa Polan, z ośrodkiem w Gnieźnie. Na przełomie XII i XIII w. znana jako Maior Polonia, tj. Wielka Polska. W okresie rozbitcia dzielnicowego po śmierci Bolesława III Krzywoustego (1138) przypadła Mieszkowi III Staremu, potem Władysławowi III Laskonogiemu i Władysławowi Odonicowi. Za Przemysła I i Bolesława Pobożnego podzielona na dwa księstwa (1253): kalisko-gnieźnieńskie i poznańskie. 1295, obok Pomorza Gdańskiego, znalazła się pod władzą króla Przemysła II. 1300 zajęta przez Władysława II z dynastii Przemyślidów. 1314 wcielona do państwa polskiego, zjednoczonego pod panowaniem Władysława I Łokietka i podzielona na dwa województwa: poznańskie i kaliskie. W XIV i XV w. obejmowała także województwo sieradzkie i łęczyckie. Od 1569 nazwą Wielkopolska obejmowano region, w skład którego wchodziły: Mazowsze, Kujawy i Prusy Królewskie. 1793 właściwa Wielkopolska i część Mazowsza weszły w skład Prus, 1807 w skład Księstwa Warszawskiego, 1815 (z wyjątkiem części południowo-wschodniej z Kaliszem i Koninem, którą włączono do Królestwa Polskiego) jako Wielkie Księstwo Poznańskie w skład państwa pruskiego. Po I wojnie światowej i powstaniu wielkopolskim, na mocy traktatu wersalskiego 1919 prawie cała Wielkopolska znalazła się w odrodzonej Polsce. Podczas II wojny światowej Wielkopolska została w 1939 włączona do III Rzeszy Niemieckiej jako tzw. Kraj Warty (Warthegau), ludność wysiedlano i eksterminowano. 1945 cała Wielkopolska powróciła do Polski. Pierwsze ślady ludzi na terenie dzisiejszego Poznania pochodzą z okresu około 8900– 8000 roku p.n.e. Byli to łowcy reniferów. Względnie stałe osady powstały na przełomie V i IV tysiąclecie p.n.e. Około 2200 p.n.e. na tych ziemiach pojawiła się ludność indoeuropejska, zaś z V wieku pochodzą ślady osadnictwa niezaprzeczalnie

słowiańskiego, zaś w VIII wieku pojawili się tu Polanie, z tego okresu pochodzi też prawdopodobnie gród na Ostrowie Tumskim, który stał się zaczątkiem dzisiejszego miasta. W X wieku gród znalazł się pod panowaniem Piastów, którzy uczynili go jednym ze stołecznych (obok Gniezna, Gieczu i Ostrowa Lednickiego) ośrodków w swoim państwie. Pierwotnie miasto leżało nad brzegiem Cybiny i prawym brzegiem Warty. Na pobliskim wzgórzu stała tam wówczas pogańska świątynia i zamek książęcy. Poznań wiąże się również z początkami polskiej państwowości. W momencie wybuchu II wojny światowej, 1 września 1939 roku ludność Gostynia zaczęła uciekać na wschód przed nadciągającymi wojskami niemieckimi, które wkroczyły tutaj w 6 września. Nazwa miasta została zmieniona na Gostyń, a Niemcy niemal od razu zaczęli przejmować polskie restauracje, sklepy itp., 15 września ustanowiono tu placówkę policji bezpieczeństwa. W październiku 1939 roku rozpoczęły się aresztowania miejscowej ludności. We wrześniu zginęło tu kilku Niemców, w ramach odwetu hitlerowcy aresztowali 40 osób, z których 30 zostało rozstrzelanych pod miejscowym pomnikiem, a ich rodziny przymusowo wysiedlone z miasta. Podobna egzekucja miała miejsce w Lesznie 21 października 1939 roku zostało tutaj rozstrzelanych 20 osób. W ciągu okupacji ponad 80% mieszkańców miasta zostało przesiedlonych do Niemiec, samo miasto włączono do III Rzeszy i utworzono w nim dwa obozy pracy przymusowej dla Polaków i Żydów. Do obu miast Armia Czerwona wkroczyła w styczniu 1945 roku. Jest to jedno z hipotetycznych miejsc chrztu Mieszka I w 966. W 968 swą siedzibę umieścił tu Jordan, pierwszy biskup Polski. Funkcje stołeczne gród pełnił do 1039, gdy został – wraz z innymi miastami Wielkopolski i Śląska – spalony przez Brzetysława I.

<http://regionwielkopolska.pl/dzieje-wielkopolski.html>

## Historia powiatu kolskiego.

W okresie kształtowania się pierwszego podziału administracyjnego państwa polskiego, to jest w czasach panowania Bolesława Chrobrego, większość dzisiejszego powiatu kolskiego wraz z terenem, gdzie dziś leży miasto Koło, należała do kasztelanii łądzkiej i wchodziła w skład Wielkopolski. Północna część mikroregionu, w tym Lubotyń, Brdów i Przedecz należały z kolei do Kujaw, zaś część wschodnia, w tym Dąbie i Kłodawa - do kasztelanii łęczyckiej. Nazwa Koło wywodzi się prawdopodobnie od położenia w zakolu rzeki Warty, która w tym miejscu zmienia kierunek z północnego na zachodni i tworząc szeroki łuk oblewa dwiema odnogami przestrzeń, gdzie usadowiła się wieś królewska, znana już sprzed lokacji miejskiej. Miłośnicy tradycji przypisują jednak powstanie tej nazwy raczej czynnikom historycznym niż geograficznym, utrzymując, że jest etymologiczną pozostałością wieców starszyny rodowej, tzw. „kól”. Mogłyby one zatem stanowić prehistoryczny wzór sławnych później sejmików kolskich. Istnieje także legenda, jakoby Kazimierz Wielki (który faktycznie lokował tu miasto) przejeżdżając tędy skorzystał z pomocy mieszkańców, gdy od powozu, którym miał podróżować, odpadło koło. Zdarzenie to miał król uwiecznić w nazwie nowego miasta i w jego herbie. Fakty jednak dowodzą, że miasto powstało na miejscu istniejącej tu już wcześniej wsi o tej samej nazwie: Koło. W czasach wczesnego średniowiecza rozpoczęło się osadnictwo na terenie dzisiejszej kolskiej starówki. W okresie późniejszym wieś straciła jednak na znaczeniu na korzyść niedalekiego Kościelca. W wieku XIII przez okolicę dzisiejszego miasta przebiegał trakt handlowy, łączący Konin z ważnym wówczas królewskim miastem Łęczycą. Dlatego już przed uzyskaniem praw miejskich Koło było znaczną osadą, w której znajdował się zamek obronny i tzw. „dwór królewski”. Miasto zostało założone w 1362 roku, lokował je zaś na prawie magdeburskim wójt Henryk z Warty. Uczynił to na mocy przywileju Kazimierza Wielkiego na gruntach starszej wsi, w dokumentach wymienianej w łacińskiej pisowni „Colo”. Z racji swego położenia w miejscu łatwym do obrony - na wyspie pomiędzy ramionami Warty, w pobliżu

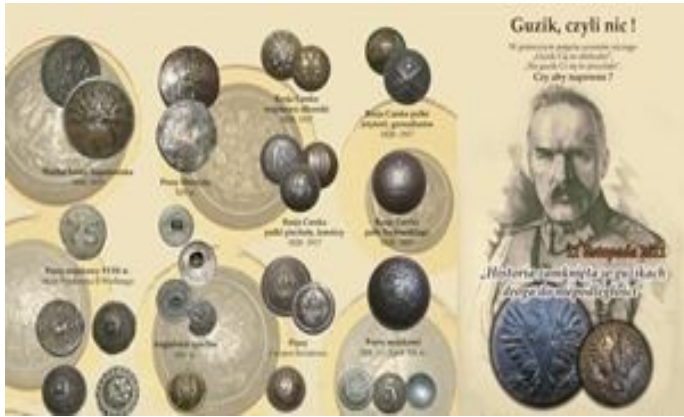
królewskiego zamku strzegącego przeprawy przez rzekę - miasto nie posiadało murów obronnych i innych fortyfikacji prócz dwóch bram miejskich: Toruńskiej i Kaliskiej. Ich nazwy wyznaczają jednocześnie główne kierunki handlu i komunikacji miejscowości. Koło należało administracyjnie do powiatu konińskiego w dawnym województwie kaliskim. Zawsze było miastem królewskim, zaś w wiekach XV-XVIII znajdowała się tu siedziba starostwa niegrodowego. W 1410 roku w Kole miała miejsce koncentracja rycerstwa wielkopolskiego, wyruszającego na wojnę z Zakonem Krzyżackim. Z kolei w 1452 roku na zamku kolskim Kazimierz Jagiellończyk przyjął przedstawicieli szlachty i miast zjednoczonych w Związku Pruskim. Fakt ten (jak i inne porozumienia Polski z pruskimi stanami) doprowadził ostatecznie do wybuchu wojny trzynastoletniej i w efekcie powrotu Pomorza Gdańskiego do Polski. Już od początku XV wieku Koło było miejscem obrad Sejmików Generalnych dla prowincji wielkopolskiej, gdzie decydowano o najważniejszych sprawach, dotyczących wojen i czasu pokoju. Ostatni taki sejmik odbył się w roku 1716. Miasto rozwijało się jako ośrodek rzemiosła (zwłaszcza metalowego i sukiennictwa) oraz handlu. Znaczącą dziedziną wytwórczości było w Kole także garncarstwo. W połowie XVI wieku na prawym brzegu Warty powstała osada Zduny, skupiająca głównie garncarzy, która w 1559 roku otrzymała od Zygmunta Augusta prawo wyboru własnego samorządu. W 1622 roku miasto zostało spalone przez lisowczyków, a w 1655 roku znowu zniszczone przez Szwedów. Dopiero pod koniec XVII wieku Koło osiągnęło poziom rozwoju sprzed tej katastrofy. Koło i Ziemia Kolska w okresie zaborów (1793-1918). Po drugim rozbiórce Polski (1793) ziemia kolska została wraz z resztą Wielkopolski włączona do tzw. Prus Południowych. Powstańcy kościuszkowscy przejściowo opanowali miasto i region w roku 1794, po ich wycofaniu się powróciła tu władza pruska. Z kolei po krótkim okresie Księstwa Warszawskiego (1807-1813) na mocy decyzji Kongresu Wiedeńskiego z 1815 r. ziemie te stanowiły część zaboru rosyjskiego w ramach Królestwa Polskiego. W wyniku dokonanego podziału administracyjnego Królestwa w 1837 r. Ziemia Kolska znalazła się w granicach guberni mazowieckiej. Począwszy od początku

wieku XIX Koło zanotowało znaczny napływ kolonistów niemieckich. Głównie dzięki nim miasto przekształciło się w znaczący ośrodek sukienniczy, ceramiczny i handlowy. W latach 1832-1833 pracowały w mieście 22 przędzalnie i 43 warsztaty tkackie, zaś w 1842 roku Józef Freudenreich założył tu pierwszą fabrykę fajansu. Podczas Powstania Styczniowego na terenie Ziemi Kolskiej doszło do sporadycznych walk z oddziałami rosyjskimi, największa z tych potyczek została stoczona 14 kwietnia 1864 pod Dąbiem. Ważnym wydarzeniem w dziejach Ziemi Kolskiej stało się jej wydzielenie jako jednolitego administracyjnie powiatu. Dokonało się to na mocy „ukazu” cara Aleksandra II z 13 grudnia 1866 r. o nowym podziale administracyjnym Królestwa Polskiego. Powiat kolski powstał z części dotychczasowych powiatów: konińskiego (miasta Koło i Brudzew oraz 7 gmin wiejskich), łączyckiego (miasta Dąbie, Grzegorzew i Kłodawa oraz 5 gmin wiejskich) i wrocławskiego (miasta Babiak, Brdów, Izbica Kujawska i Sompolno oraz 2 gminy wiejskie). W skład powiatu nie weszły wówczas Przedecz (powiat wrocławski) oraz Dzierzbice i Chodów (powiat kutnowski). Ogółem wg danych za rok 1869 powiat kolski obejmował 9 miast, 14 gmin wiejskich i 470 wsi, liczył 1250 km<sup>2</sup> i zamieszkiwało go blisko 80 tysięcy osób. W roku 1870, mocą kolejnego ukazu carskiego, kilka małych miast powiatu zdeklasowanych zostało do rangi wsi i przyłączonych do gmin wiejskich. Prawa miejskie utrzymały wówczas tylko Koło i Dąbie. Podczas I wojny światowej ciężkie walki na froncie niemiecko-rosyjskim toczyły się w okolicach Dąbia, miasto to zostało w znacznym stopniu zniszczone. Dopiero w okresie międzywojennym Koło i jego okolice uzyskały komunikację kolejową. Było to połączenie kolejowe z Warszawą i Poznaniem (1921), dzięki któremu region znalazł się od razu na jednym z najważniejszych szlaków komunikacyjnych ówczesnej Polski. Miasto Koło pozostało nadal ośrodkiem wyrobu fajansu, znajdowały się tu także fabryki maszyn rolniczych, młyny, tartaki oraz cegielnia. W okresie międzywojennym dokonuje się także częściowa elektryfikacja regionu (m. in. miast Koło i Kłodawa) oraz częściowa regulacja miejscowych rzek, co zabezpiecza wiele miejscowości przed ich

wylewami. W tym okresie powiat kolski wchodzi najpierw w skład województwa łódzkiego (1919 – 1938) a od 1 kwietnia 1938 w skład województwa poznańskiego. Dane z roku 1921 wykazują dla powiatu liczbę około 112 tysięcy mieszkańców, w tym 86,5% Polaków, 7,71% Żydów oraz 5,75% Niemców. Po kampanii wrześniowej w 1939 Koło wraz powiatem i całą Wielkopolską zostało włączone do Rzeszy Niemieckiej w ramach tzw. Reichsgau Wartheland. Od roku 1940 miały miejsca wysiedlenia znacznych grup ludności polskiej, utworzono także getto dla Żydów. Na terenie Ziemi Kolskiej naziści utworzyli w grudniu 1941 ośrodek eksterminacji Żydów w Chełmnie nad Nerem (Kulmhof), pierwsze i największe miejsce masowej zagłady w Kraju Warty. Początkowo (do kwietnia 1943 morderowano tu Żydów z okolic Koła, w roku 1944 i nawet w pierwszych dniach roku 1945 Żydów łódzkich. W sumie straciło tu życie między 250 a 310 tysięcy polskich Żydów, w większości pochodzących z getta łódzkiego. Miasto zostało zdobyte przez wojska sowieckiego I Frontu Białoruskiego marszałka Żukowa po zaciętej walce w dniu 20 stycznia 1945 roku, tego samego i następnego dnia oswobodzono także całe terytorium powiatu, przy czym szczególnie ciężkie boje toczyły się w okolicy Kłodawy i w samym mieście. Ziemia Kolska od 1945 do dziś. Po wojnie powiat kolski w niezmienionym kształcie funkcjonował do roku 1975 r., kiedy to w ramach nowego podziału administracyjnego zlikwidowano powiaty i utworzono 49 województw. Większą część dawnego powiatu kolskiego przyłączono wówczas do województwa konińskiego, zaś okolice Izbicy Kujawskiej znalazły się w województwie wrocławskim. Dzięki rozbudowie przemysłu w okresie powojennym Koło należało do szybko rozwijających się miast Wielkopolski. W latach 1954 i powtórnie w 1970 przyłączono do Koła części sąsiednich wsi. W roku 1949 rozpoczęto budowę, zaś w 1956 rozpoczęto produkcję w kopalni soli w Kłodawie.

<http://pl.wikipedia.org>





Guziki, będące strażnikami intymności, są często nośnikami symboli narodowych, a także świadkami historii. Te, zebrane z okolicy Koła, zgromadzone w moich zbiorach, "zapinają" historię od czasów kontusza do czasów PRL-u. Zapraszam do zwiedzenia ekspozycji prezentującej m.in. guziki szlacheckie, wojskowe, urzędnicze i cywilne, a także te, które "zapinały" ubiory zaborców.

W ramach działań sporządzono zestawienie herbów miejscowości (gmin) z powiatu kolskiego oraz zebrano informacje na temat pochodzenia nazw różnych miejscowości w powiecie kolskim. Zestawiono również nazwy niemieckie wiosek na terenie gminy Kościelec oraz zebrano ciekawostki

o powiecie kolskim i poszukano informacji na temat śladów historii na ziemi kolskiej i wielkopolskiej (m.in. bój pod Zaniemyślem, Adam Mickiewicz w wielkopolsce, Józef Piłsudski a wielkopolska, ruch oporu w wielkopolsce, dzieje wielkopolski). Ponadto zebrano informacje na temat historii harcerstwa na terenie powiatu kolskiego.

[www.dawne-kolo.pl](http://www.dawne-kolo.pl)

#### Spichlerz W Kole



Spichlerz zbożowy w Kole - jedyny zachowany do naszych czasów pruski magazyn w mieście. Pochodzący z przełomu XVIII i XIX wieku. Położony jest nad rzeką Wartą, na terenie osiedla Stare Miasto. 22 września 1950 roku został wpisany do rejestru zabytków.

Poniższa notatka sporządzona została w oparciu o materiały znajdujące się w Komendzie Hufca Koło.

## **HISTORIA HARCERSTWA MĘSKIEGO I ŻEŃSKIEGO NA TERENIE POWIATU KOLSKIEGO W LATACH 1917 - 1939**

- Styczeń 1917 r. dh. Waław Zawadzki z Warszawy zakłada drużyny harcerskie w Kole, Turku, Słupcy, Koninie i przez kilka miesięcy organizuje pracę w tym okręgu.
- 9 lutego 1917 r. – utworzenie II drużyny harcerzy w Kole, im. W. Łukasińskiego ( ilość harcerzy-90, komendant drużyny plutonowy Janecki).
- marzec 1917 r. – przybywa do Koła z Warszawy dh. Tadeusz Kowalski i przejmuje drużynę założoną przez Zawadzkiego (II drużyna im. W. Łukasińskiego, która wg raportu Kowalskiego istnieje od stycznia 1917 r., należy do niej 70 uczniów szkoły realnej w wieku 12-18 lat. Kolejnymi drużynowymi tej drużyny byli: Michał Janecki, a następnie Kazimierz Michalski).
- 15 kwietnia 1917 r. – powstaje, prawdopodobnie pierwsza drużyna im. Tadeusza Kościuszki ( nie ma potwierdzenia w dokumentacji).
- 17 lipiec 1917 r. – zmiana drużynowego Waław Zawadzkiego na dh. Edwarda Rożnowskiego.
- 29 lipiec 1917 r. dh. Edward Rożnowski organizuje i przeprowadza Zlot Drużyn Harcerskich w Kole. Celem zlotu jest „konsolidacja pracy skautingowej”. W programie znalazły się: msza święta, Składanie Przysięgi Skautowej, musztra Hufca, egzamin na II i III stopień młodzika i wywiadowcy, śpiewy chóralne, defilada, odprawa szarż.
- Stan osobowy w okręgu kolskim na dzień 19 sierpnia 1917 r. liczy 7 drużyn ( 6 męskich i 1 żeńska). Łącznie 451 harcerzy i 30 harcerek.
- 20 październik 1917 r. – utworzenie pozaszkolnej drużyny II a, im. B. Głowackiego( ilość harcerzy 27, komendant plutonowy Pierchlewski).

Władze niemieckie w Kole zajmowały różne stanowiska. Raz a probowały działalność harcerzy, innym razem zabierały dokumentację pracy. W roku 1918 rozwiązały organizację w obwodzie kolskim, a komendanta Kazimierza Michalskiego ukarano grzywną 300 marek i dwóch tygodni więzienia.

Najprawdopodobniej jesienią 1918 roku okręg kolski przestał istnieć. Został obwód, do którego w tym czasie należały dwie drużyny kolskie i jedna z Dąbia. Zostać harcerzem w tym czasie nie było łatwo. Członkowie drużyn musieli przejść długą próbę, zanim otrzymali Krzyż harcerski. Złożenie Przysięgi nie było jeszcze przyjęciem do ZHP. Dopiero po ukończeniu 18 lat harcerze stawali się pełnoprawnymi członkami związku.

•1920 r. –młodzi instruktorzy ( 16-18 lat) wstępują do wojska. Między innymi byli to: Tadeusz Kraszewski - lat 17, komendant drużyny; Leon Szyller - lat 18, przyboczny; Antoni Bakier - lat 17, drużynowy; Czesław Mrówczyński - lat 16, zastępowy; Kazimierz Strzeliński - lat 17, zastępowy; Kazimierz Kopczyński - lat 17, zastępowy.

Po ich odejściu praca w drużynach osłabła.

•1922 r. – w Kole działają 3 drużyny.

•lipiec 1924 r. – delegacja Hufca Koło uczestniczy w I Narodowym Zlocie Harcerskim w Warszawie. Kierownikiem delegacji był dh. Tadeusz Kosmański – lat 19, ćwik, a opiekunem ksiądz- Bogumił Kasprzak, komendant Hufca. Ze względu na brak funduszy a działalność programową harcerze organizowali warsztaty rzemieślnicze: stolarski, szklarski, szteperski i introligatorski. W warsztatach byli zatrudnieni najemni robotnicy, którzy przyuczali harcerzy do poszczególnych zawodów. Organizatorem tych warsztatów był komendant Hufca – dh. Józef Świtalski. Po jego śmierci w roku 1925 warsztaty zostały zlikwidowane.

•lata 20-te : powstają drużyny starszoharcerskiej oraz harcerski Klub Sportowy.

•1925 r. – w Kole istnieją 4 drużyny:

- I drużyna im. T. Kościuszki: drużynowy K. Miłkowski, uczeń-lat 16;

- II drużyna im. Łukasińskiego: drużynowy M. Starosta, uczeń-lat 16;

- III drużyna im. Poniatowskiego: drużynowy W. Lippert, rzemieślnik-lat 19;
- IV drużyna im. S. Tarkowskiego- drużynowy L. Kraszewski, uczeń-lat 17.
- 14-23 lipiec 1928 r. – reprezentacja Hufca bierze udział w II Zlocie Narodowym w Poznaniu.
- marzec 1928 r. w Dobrowie wybuchła wielki pożar. Harcerze kolscy organizują pomoc dla pogorzalców.
- marzec 1928 r.- z inicjatywy księdza J. Kobierskiego powstaje Koło Starszego harcerstwa (inna nazwa: Koło Przyjaciół Harcerstwa).
- 3-10 czerwiec 1928 r. – Hufiec męski organizuje „Tydzień Harcerski”. Bierze w nim również udział Hufiec Żeński.
- 3-27 sierpień 1928 r. – odbywa się pierwszy obóz Hufca w gaju za Brdowem.
- 1935 r. – odbywa się Jubileuszowy Zlot Harcerstwa w Spale. Bierze w nim udział 50-osobowa reprezentacja z Koła.
- marzec 1939 r. – funkcję komendanta Hufca obejmuje dh. Józef Imiowicz i pełni ją do wybuchu II wojny światowej.

## **HARCERSTWO ŻEŃSKIE W LATACH 1917 - 1939 W POWIECIE KOLSKIM**

- 1918 r. – działa żeńska drużyna im. Emilii Plater na pensji u pani Rokosowskiej ( na podstawie przekazu dh. Kraszewskiego, brak jednak dokumentacji potwierdzającej ten fakt ). Według innych źródeł drużyna zgłoszona została w lutym 1919 r.
  - marzec 1922 r. – Helena Michalakówna zakłada drużynę harcerek im. Emilii Plater.
  - 2 luty 1923 r. H. Michalak zostaje komendantką Hufca żeńskiego w Kole. Od tego momentu harcerstwo żeńskie zaczyna się rozwijać, powstają kolejne drużyny w Kole i innych miejscowościach powiatu.
  - 1928 r. – w Kole istnieją 3 drużyny żeńskie.
  - 1929 r. – Hufiec żeński w Kole liczy 6 drużyn, gromadzących 146 harcerek.
- Z chwilą wybuchu II wojny światowej wszelka formalna działalność harcerska została zawieszona, a dokumentacja Komendy Chorągwi zniszczona (spalona lub zakopana). Stąd trudności w odtworzeniu prawdziwej historii harcerstwa kolskiego.

## **Cmentarz niemiecki w Daniszewie .**

Wszelkie wybory do ciał kolegialnych też były raportowane stosownymi zawiadomieniami: „Konsystorz ew.-aug. dn. 23 maja/4 czerwca 1856 r. Do rządu Gubernialnego. Za powołaniem się na odezwę z dnia 17/29 maja 1840 roku nr 2301 konsystorz ma honor przesłać rządowi Gubernialnemu w załączeniu jeden egzemplarz protokołu uskutecznionego pod. d. 26 lutego/9 marca r.b. wyboru Dozoru Cmentarzowego w Daniszewie w parafii ewangelicko augsburskiej Władysławowskiej w pow. konińskim istniejącego, a przez siebie w dniu dzisiejszym zatwierdzonego. Załączając zaś również jeden egzemplarz protokołu deklaracyjnego spisane z Ewangelików w Daniszewie i Leszczach pod. d. 18/30 września 1854 r. względem utrzymania tamże obok kantoratu szkółki ewangelickiej Religijnej, w miejscu Elementarnej zarazem, konsystorz z odniesieniem się do odezwy z d. 2/14 czerwca 1848 r. Nr. 1999 ma honor zakomunikować Rządowi Gubernialnemu, z zamówieniem zwrotu, w czterech egzemplarzach wokacją, spis emolumentów i instrukcją wydaną dla Karola Weinkrecht, na Kantora i Nauczyciela Szkoły Religijnej w Daniszewie, a to powołanego w miejsce uwolnionego z takowej posady Fryderyka Prüfer z prośbą o udzielenie opinii, czyli nie ma co do nadmienienia przeciwko rzeczonemu spisowi emolumentów wykazującemu uposażenia Kantora w Daniszewie. Jeżeliliby w tym względzie potrzebne były jeszcze jakie bliższe objaśnienia lub wiadomości, takowe Rząd Gubernialny raczy zasięgnąć z miejsca, z wiedzą wszakże ks. Gassmann, jako właściwego pastora w Władysławowie urzędującego. Podpisano: (-) Superintendent generalny.” Ciekawym dokumentem jest poświadczenie wyboru Dozoru cmentarza którego dokonywano za zezwoleniem superintendenta. Poprzedzone to było jak się wydaje wnikliwą analizą osoby kandydata i szczególnymi zaleceniami: „Konsystorz Ewangelicko-Augsburski w Królestwie Polskim. Wznowiony dozór Cmentarzowy Ewangelicki dla domu modlitwy i cmentarza w Daniszewie w Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Władysławowie, niniejszym potwierdza, polecając mu jak najtroskliwsze wypełnianie obowiązków na siebie przyjętych, a to stosownie do Słów Piotra

Apostoła w Liście Jego I-ym w rozdziale IV tym w Wierszu 10 i 11 wypisanych, dla przestrzegania wszystkiego tego, co się dotyczy dobra i ulepszeniu miejscowego domu modlitwy, szkoły i cmentarza .

<http://2cms.wladyslawow.pl/>